

VICENÇ M. ROSSELLÓ I VERGER*

LA XARXA HÍDRICA DEL MAPA DE MALLORCA D'EN DESPUIG (1785)

RESUMEN

El mapa de Mallorca (1785), llamado del cardenal Despuig, fue diseñado a una escala suficiente para poder representar la red hídrica correcta. Aquí estudiamos el trazado de los principales colectores y afluentes, su toponimia, los puentes que los cruzan y la desviación cartográfica respecto al sistema real.

ABSTRACT

HYDROLOGICAL NETWORK IN DESPUIG'S MALLORCA MAP OF 1785

The named Cardinal Despuig's Majorca's map (1785) was designed at a scale accurate enough to give the details of the correct hydrographic net. We study the basic collector and affluent network, their toponymy, the bridges cross over by them and the cartographic deviation concerning the real system.

EL DOCUMENT CARTOGRÀFIC

L'obra estelar de la cartografia mallorquina, *Mapa de la Ysla de Mallorca*, responia a la iniciativa del canonge Antoni Despuig i Dameto (1745-1813), soci de l'Econòmica d'Amics del País i, més tard, cardenal (GINARD, 2009). El mapa, sense títol més que a la dedicatòria, fou enllestit el 1785 i ocupa una superfície impresa de 161 x 123 cm, amb una escala aproximada d'1/72.000 (ROSSELLÓ, 2004: 279-308 i 2008: 182-184). La xarxa de torrents, si no correcta del tot, s'aproxima a la fidelitat i a una funcionalitat en aquell temps més conspícua. El gravat de Josep Muntaner i Moner no n'exclou altres mans en les diferents planxes.

* Universitat de València. Departament de Geografia.
Fecha de recepción: 2 de abril de 2012. Fecha de aceptación: 30 de mayo de 2012.

GEOMETRIA DELS CURSOS

La xarxa fluvial mallorquina –dimensions esquifides, a banda– pateix dues circumstàncies “adverses”, el predomini a les conques del rocam calcari i, ara, segle XXI, un règim de pluges gairebé subàrid. Dir que la xarxa és inoperant o poc funcional seria exagerat, però no tant afirmar que la inadaptació /indecisió hi és present. A hores d’ara –llevat d’anys molt plujosos– fa mal entendre l’abundància de síquies de drenatge i d’albellons del Pla de Mallorca. L’acció antròpica ha estat alternativament propícia i contrària al drenatge.

La dissimetria estructural i del relleu respon d’unes conques molt desiguals. La principal (1.280 km²), que aboca a la badia d’Alcúdia, duplica la de la badia de Ciutat (623 km²). La conca de Campos (597 km²), molt menys eficient, té una xarxa sovint indecisa. Les petites conques muntanyoses perifèriques amb prou feines poden nodrir cursos que superin els 10 km de llargària.

La xarxa hidrogràfica dels mapes precedents

Els mapes gravats de mitjan segle XVI, per exemple els anomenats de tipus Lafreri, no poden ser considerats des del punt de vista que ens ateny ja que els quatre o cinc cursos fluvials representats són absolutament arbitraris. Cal esperar l’obra de Vicenç Mut (1683) per trobar una aproximació realista a la qüestió hidrogràfica d’una illa petita, però complicada.

Tot i l’escala relativament generosa (1/170.000 ca), el sistema fluvial és molt pobre, esquemàtic i sense cap rètol. A la part septentrional de s’Albufera s’hi aboca un canal, identificable amb el torrent de Muro/Vinagrella, on conflueixen el torrent de Sant Miquel, el de Maçanella, el de Solleric i el de Judí. L’altre torrent representat de la conca de la badia d’Alcúdia és el de na Borja, que desemboca a s’Estanyol i prové de Manacor (branca des Caperó) amb un afluent de la part de Vilafranca. El torrent de Canyamel mostra dues branques a ambdós costats d’Artà (Millac i Bellpuig). Amb prou feines podem remarcar el torrent Gros que recull aigües de Bunyola i Valldemossa, i sa Riera que naix a Puigpunyent. Tots els altres aparells de curs breu són rònecs. Bär (2009) n’ha comprovat cartomètricament una relativa exactitud, però sembla que el matemàtic Mut els va situar a l’estima dins la retícula de poblacions.

Seguint només amb mapes d’escala consistent, tenim el manuscrit de Juan de Landaeta, dibuixat per aquest excèntric militar, el 1736 (ROSSELLÓ, 2007). No en sabem les fonts, però l’escala (1/135.000 ca) exigia una informació prou acurada. Tanmateix, només representa quatre grans artèries, començant per la que mor a s’Albufera i rep per l’esquerra el torrent de Sant Miquel i es conforma amb tres ramals: un des de Lloseta (d’Almedrà), el de Solleric i el de Judí. El torrent de na Borges figura molt simplificat. De la resta, a penes compta el torrent Gros, rònegament esquematitzat.

El *Mapa del Reyno Baleárico* imprès de Francisco Xavier Garma (1765), menys detallat (1/330.000 ca), ve a reproduir l’esquema d’en Mut, sense cap innovació. El *Mapa de la isla de Mallorca* (1773) del geògraf Tomás López, que hauria d’haver mostrat qualche avenç, ens torna a defraudar quan no inventa o tergiversa. El torrent de Muro rep per l’esquerra el de Sant Miquel –que fa venir d’Escorca– i el de Maçanella que obliga a passar pel sud d’Inca i el de Solleric, de traça arbitrària; per la dreta hi conflueix el torrent de Sencelles. Al torrent de na Borja, que s’origina correctament a la branca de Justaní, li atribueix erradament un sector del de Binicalbell del nord de Vilafranca. Els dos col·lectors artanencs

Fig. 1. El mapa setcentista del canonge Despuig, a una escala aproximada d'1/72.000, gravat per Josep Muntaner.

de Millac i Bellpuig s'uneixen encertadament per desembocar a Canyamel. López ignora totalment –com els anteriors– la conca de Campos; en canvi, desenvolupa el torrent Gros molt ramificat (cinc tributaris) des d'Esporles a Son Sureda. Figura el torrent de Bàrbara, però hi manca sa Riera, possiblement confosa amb la síquia de la Vila. El torrent de Santa Ponça, que surt de Galatzó, el de Sóller i altres de curts estan ben representats. No podríem esperar gaire més de qui treballava sempre al gabinet i “*por relaciones*”.

La xarxa del mapa d'en Despuig

Com va aproximar-se i va concebre l'anònim mapista del canonge Despuig la xarxa hidràulica mallorquina? Per començar, d'una manera molt rònega i simplificada i, sens dubte, desigual. Els trenta-vuit aparells fluvials que he individualitzat no són sempre els més importants. Comparats amb els vuitanta i escaig que solen aduir els especialistes (GRIMALT, 1992; ROBLEDO, 2005), són relativament pocs, encara que, atenent a les tres conques bàsiques, la diferència és molt menor: setze contra vint-i-sis. No crec gaire oportú introduir una perspectiva hortoniana perquè la precisió dels cartògrafs del segle XVIII no té res a veure amb els mapistes actuals: al mapa d'en Despuig no hi ha cap col·lector que depassi l'ordre 2; qualsevol mapa actual ens en dóna molts que superen l'ordre 4. Si recorriem a les fractals, les diferències esdevindrien abismals.

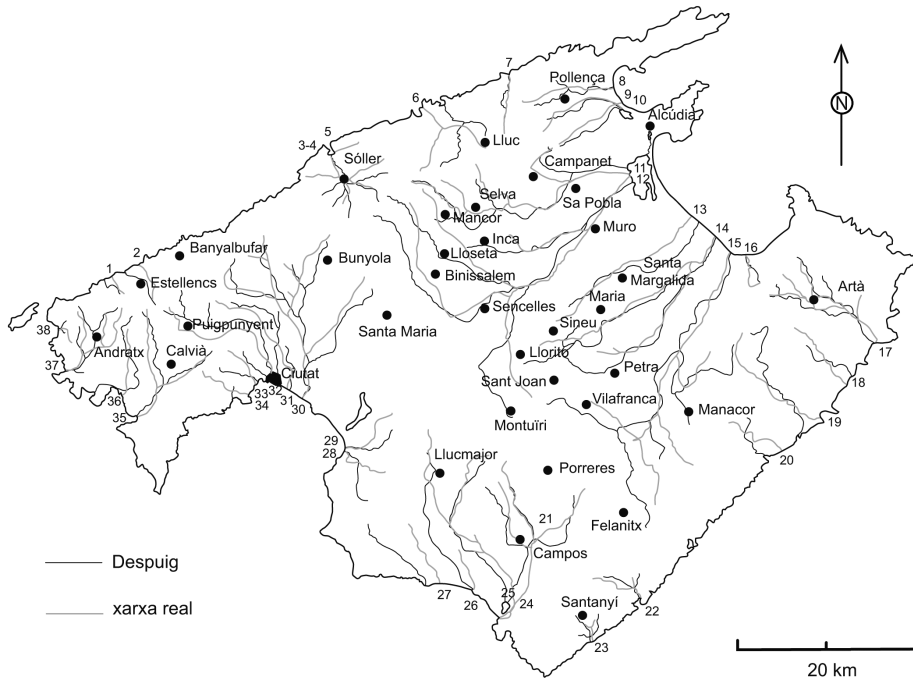

Fig. 2. La xarxa hídrica del mapa d'en Despuig (1785) i la contraposició amb els cursos reals, presos de la cartografia moderna. La numeració, en sentit anticiclònic, es refereix als cursos nominats al mapa setcentista (en *cursiva* i amb ortografia normalitzada); en cas contrari, van els noms actuals entre [] o dubtosos entre ? : 1. ¿torrent des Quer? 2. [torrent d'Estellencs] 3. [torrent Major (de Sóller)] 4. [torrent de Biniaraix] 5. [torrent de Fornalutx] 6. *torrent de Pareis* 7. [torrent de Mortitx] 8. *torrent de Llenaire* [de Sant Jordi] 9. *torrent de Vallcolonya* [el Rec] 10. *torrent d'en Burguès* [de Can Roig] 11. *torrent de Sant Miquel + torrent de Bíger* 12. *torrent de Rafal Garcès + torrent de Sencelles + torrent de Judí* 13. *Síquia Reial* [torrent de Son Bauló] 14. *torrent de Banderola + torrent de Caçabou* [de Binicalbell] 15. *torrent de na Borja* 16. *estany del Bisbe* 17. *torrent de Millac* [torrent de Canyamell] + [torrent de sa Font de sa Figuera] 18. *estany d'en Bessó* [torrent des Molins o Xiclat] 19. [torrent de Ca n'Amer] ¿es Riuet? 20. [torrent de na Llebrona] 21. ¿la Rambla? 22. ¿torrent de Portopetre? 23. [torrent d'en Romeguera] 24. ¿torrent des Palmer? 25. [torrent de Son Catlar] 26. ¿torrent de Son Durí? (és imaginari) 27. [torrent de Garonda] 28. ¿torrent del Capellà? [de Son Verí] 29. *torrent dels Jueus* 30. [torrent Gros] 31. [torrent de Bàrbara] 32. *la Riera* 33. [torrent de Sant Magí] 34. [torrent des Corp Marí] 35. ¿torrent des Capdellà o Santa Ponça? 36. [torrent des Gorc o de Peguera] 37. *torrent del Saluet* 38. [torrent de Sant Elm] o ¿de Son Berriol?

A la gràfic 2 he croquitzat la coincidència/discrepància dels trenta-vuit sistemes fluvials representats al mapa setcentista l'escala aproximada del qual és d'1/72.000. He renunciat a la georeferència informàtica perquè les deformacions globals del mapa són excessives. He hagut d'apel·lar a superposicions parcials –gairebé conca per conca– amb procediments artesanals. La primera impressió general és que el cartògraf va aconseguir una meritòria aproximació al traçat dels torrents, prenent com a base les viles i els pobles immediats. Això implica que, si el poble està astronòmicament mal situat, els cursos que en són aprop resulten desplaçats o deformats, escurçats o allargats.

Els torrents o barrancs que corresponen a la Costa Brava amb prou feines mereixen comentari.¹ Són el torrent de ses Ortigues, el d'Estellencs, des Norais (Moleta), Major (de Sóller), de sa Figuera (Bàltx), de Pareis i Fondo (Mortitx). Paga la pena notar que el torrent Major, tal volta ha "captat" el de sa Figuera –independent– i sembla recollir els de Fornalutx, Biniaraix i ses Llemes. El torrent de Pareis, ben traçat, és desplaçat un poc a ponent.

A la badia de Pollença s'hi aboquen tres cursos que podem considerar muntanyencs; per això són curts i la seva representació és bastant ajustada. Al torrent *de Llenayre* que ve de la Vall d'en Marc ara li diuen de Sant Jordi; el *de Val Colonia* (d'on procedeix) ara és el Rec o el torrent de Son Brull i el *Torrent den Burgués* ara es retola de Can Roig i Ca n'Eixartell on naix. Els dos últims moren a l'Albufereta.

Cinc dels sis col·lectors que vessen a la badia d'Alcúdia figuren entre els més considerables de l'illa. El torrent de Sant Miquel pren nom de l'esglesia rural trescentista –parròquia primigènia– de Campanet, però geomètricament és més important el ramal múltiple de Búger que prové del sector central de la Serra (Maçanella). La distorsió del traçat d'aquesta forqueta és notable. El torrent de Rafalgarçès –que també nodreix s'Albufera– de vegades s'anomena de Muro i de Vinagrella i té un ventall d'afluents que abasten des d'Inca, Almedrà i Solleric fins a Sencelles i Pina; no pot sobtar-nos gaire la desviació d'algunes capçaleres. L'*Acequia Real* prenia el nom d'un segment indecís i artificialitzat que baixa de Maria a Santa Margalida en un llarg tram (entre 50 i 40 m s.n.m.) molt poc rost. Mirant-lo des del mar, alguns en diuen torrent de Son Bauló. De tota manera, la figuració n'és molt simplificada. Més complicat es presenta el torrent *de Banderola*, ara anomenat de Son Real, de Montblanc o de Binicalbell. Precisament a ses penyes Roges de Binicalbell, més amunt dels meandres encaixats, rep el torrent de *Caga-bou* (de Petra) que ve de Son Maigmó. La branca principal procedeix de Son Brondo i Llorç i passa per Banderola i Montblanc. Li dedicarem especial atenció en un altre paràgraf ja que un excés d'informació sembla que en va deformar la imatge resultant. El torrent de *Ne Borja* –ara pluralitzat, na Borges– té com a destinació final l'estany del Bisbe en un indret ara mig urbanitzat. El mapa d'en Despuig en grafica correctament quatre tributaris el dibuix dels quals s'aparta menys de la realitat que el del col·lector. Són el torrent de Sant Martí o Boscana, el de Son Cifre, el de Justaní (Son Macià) i el més problemàtic de Conilles-Manacor, prou distorsionat al gravat setcentista i interromput al vorell de la planxa SE.

La costa de llevant no mostra cap aparell hídric de gaire cabal a banda de la seva imatge no gaire aproximada. Paga la pena, tanmateix, considerar el *T. Millac*, un dels pocs que el segle XXI manté aigua perenne a la desembocadura com a torrent de Canyamel. El mapista d'en Despuig el dibuixa amb dues branques substancials, la de Millac (que naix subaix de Sant Salvador) i la des Pollets que ve de Son Fortesa. No hi manca el torrent de s'Heretat. La deformació més forta és al tram final.

La conca de Campos és la més àrida de Mallorca, tant pel rocam com pel clima, fet que es tradueix en una xarxa molt laxa i indefinida. Els dos col·lectors que van a parar a Salobrar són els més ben representats al mapa que ens ocupa. El més oriental –ara gairebé virtual– procediria de l'est de la vila i amb un trajecte meridiana ingressaria a l'aiguamoll salat després de travessar es Palmer. L'altre correspon al torrent de Son Catlar, tampoc gaire "vistable", "desaparegut" més d'un quilòmetre al llarg d'un camí, esdevé torrent d'Alfàbia que hauria de venir de Galdent... Un seu afluent fantasmal –l'eixuta Marina comanda– provindria de Binificat, tot molt problemàtic. Si ens inclinem per una major eficàcia de la correntia del segle XVIII, caldria admetre el torrent de Son Xorc, un vertader

¹ Els recorrem seguint les busques del rellotge.

Fig. 3. Croquis del problema de divisòria hídrica entre la conca del torrent de Montblanc/Banderola i la del de Cagabou/Petra.

“fòssil” que s’espoltreix en arribar a Campos, i els de Son Dragó o des Baulenes, també esvaïts en acostar-se a la vila.² El torrent de Garonda –no ben situat– és també ara una entelèquia hídrica, però no, geomòrfica.

La badia de Ciutat s’abeura de set corrents molt desiguals. Els tres cursos centrals, molt relacionats amb la capital, no s’aparten gaire dels traçats vertaders, sempre una mica desplaçats vers ponent. Paga la pena fixar-nos al torrent Gros, generosament i encertadament representat amb els seus quatre tributaris. El de Coanegra hi conflueix al ben conegut Pont d’Inca; el de Bunyola ve d’Honor i recull el ramal de Raixa; el de Valldemossa hi obri camí per s’Estret i rep l’aportació del torrent d’Esporles. El torrent de Bàrbara –que ve de So n’Espanyol i Son Bauçà– i sa Riera són rònces, però prou ajustats.

Dos sistemes de l’extrem sud-oest de la Serra són remarcables. El torrent de Santa Ponça té dos ramals: un ve de Son Boronat i l’altre de Galatzó. El torrent des *Saluet* se subdivideix en el de sa Coma, que passa per Andratx, i el de s’Estret que naix al puig de ses Basses. La fidelitat del primer és absoluta; la de l’altre, no.

ELS NOMS DELS TORRENTS

La normativa cartotoponímica, fins i tot al seu grau més elemental, és cosa del segle

² Així i tot, el carrer *Nou* i el de sa Plaça es feren ben amples per poder encanalar les revingudes.

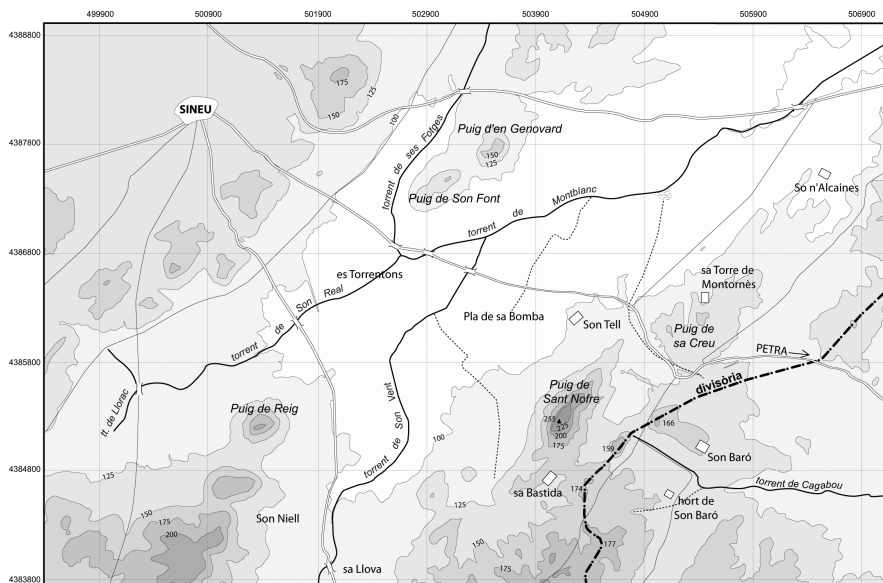

Fig. 4. Detall del mapa d'en Despuig a l'àrea oriental de Sineu. El fragment forma part de les planxes NE i SE.

passat. Tots els països pateixen del mateix mal: els cursos fluvials són denominats de diverses maneres segons el segment considerat o segons la posició del parlant o confrontant. Fins i tot sovint hom despatxa l'afer amb un genèric "la Rambla", "sa Riera", "es Torrent" (la nostra, el nostre, òbviament). Al capdavant, de vegades, hom arriba a una certa "oficialització" a través de la cartografia. Al nostre cas, som lluny d'aquesta etapa.

Dels trenta-vuit cursos o sistemes fluvials –més o menys ajustats a una conca– amb desembocadura marina o albuferenca representats, llevat d'un,³ només n'hi ha deu de retolats als que podem afegir cinc tributaris. Els altres no duen cap nom, cosa que indica que, el segle XVIII, no devien tenir gaire protagonisme, malgrat la seva més efectiva funcionalitat. La majoria de rètols del mapa d'en Despuig pertanyen al quartó del nord-est. Com que engloba gran part de la conca de la badia d'Alcúdia (1.280 km², un terç de l'illa), no és estrany que hi figurin els més considerables.

El *T. Ne Borja*, ara, torrent de Na Borges (327 km²),⁴ amb un traçat gairebé meridiana, ve de Justaní i es Caperó (Manacor) i capta diversos afluents des de Felanitx (Son Proenç) fins a Vilafranca i Sant Joan; les denominacions locals són múltiples. El *T. d. Banderola* correspon al que ara s'anomena de Binicaubell (o Binicalbell, 154 km²), dit també de Son Real on desemboca, i de Montblanc. Vé de Son Corb i Son Porret (Sineu) i Peixerí/sa Rota (Lloret); un gran tributari, originat a Petra, és retolat *T. de Caga-bou*. El nom d'*Acequia Real* respon al caràcter artificial d'un sector (Maria-Santa Margalida) del torrent de Son Bauló (58 km²) que arranca de Sineu. *T. Rfl. Garces* –ara torrent d'Almedrà i de Muro (510 km²)– per la possessió des Rafal Garcès (Inca), s'anomena també de Vinagrella. Procedeix

³ Es tracta del torrent de Son Xorc, d'àmplia conca, que s'esvaeix a l'entrada del poble de Campos (E).

⁴ Les xifres són de M. GRIMALT (1992).

de Sencelles (*T. de Sansellas*, sc. Despuig) i rep el torrent de Pina –*T. de Judi* [Judí]– que ve de migjorn i conflueix prop de Son Bordils amb el torrent d’Almedrà. El *T. de San Miguel* (180 km²) fa nom de l’església homònima de Campanet, prop de ses Ufanas, i conserva el mateix nom, naturalment sense traduir. Hi conflueix el torrent de Búger –*T. de Bujer*– o de Son Vivot, que procedeix del sud i desemboca, convertint en es Canal Gran, a s’Oberta.

A la badia de Pollença compareix el *T. den Burgués* que ara sembla dir-se torrent de Can Roig o de l’Arboçar i que mor a l’Albufereta. El *T. de Val Colonia* coincideix amb el Rec actual i algú el denomina de Son Brull o de Sitges; s’aboca igualment a l’Albufereta, fet que en justifica la indefinició. Finalment, el *T. de Llenayre* del document imprès és el torrent de Sant Jordi (43 km²) que prové de la Vall d’en Marc.

Només resten dos aparells hídrics retolats al mapa. Un és *Riera*, com ara popular, sa Riera (60 km²) que naix a Son Fortesa de Puigpunyent i ja no acabava a la Rambla. L’altre és *T. Millac* que conserva el nom al tram més alt (Artà) i el canvia després a torrent de Canyamel (82 km²).

Ni el torrent Gros (215 km²) de la conca de Ciutat, ni els de la conca de Campos, malgrat la seva extensió, mereixen el rètol, però sí la representació detallada al mapa setcentista.

ELS PONTS

Les tres dotzenes (37) de ponts localitzats al mapa que estudiam no deven ser tots els que travessaven torrents i síquies aleshores, però sí els més considerables o representatius del trànsit que permetien o del cabal permanent dels seus corrents respectius.⁵ És clar que els guals serien molt més nombrosos i les passadores o palanques, també. Més de la meitat dels ponts, els trobam a la conca de la badia d’Alcúdia.

El sistema fluvial de Sant Miquel, a part dels *Puentes* sobre les goles de s’Albufera, mostra tres ponts d’obra que recollim –com els altres– al quadre adjunt amb la localització caminera i el nom actual, quan l’hem verificat. Són molt interessants els que travessen el *T. de Banderola* i afluents a l’entorn des Torrentons (camí de Sineu a Petra) on precisament el mapa d’en Despuig es fa un embull entre les conques de Binicalbell o Montblanc i el seu tributari de *Cagabou* o Petra. Sobre el torrent de *ne Borja* hem comptat vuit ponts que facilitaven el trànsit pels camins aleshores més fressats. Tot això, fins aquí, pertany a la conca de la badia d’Alcúdia.

La conca de Ciutat remarca dos sistemes, el del torrent Gros amb set ponts grafiats i el de Bàrbara amb tres. Tot i que sigui un índex de biaix, queda clar que l’existència o representació dels ponts implicava una circulació de carros més assídua a les respectives zones. Altrament caldria remarcar la solidesa de modestes obres com les des Torrentons que suporten impertèrrites, quatre segles després, el tràfic pesant de camions de més de vint tones.⁶

L’EMBULL HIDRÀULIC DE SINEU

Justament al centre geomètric –baricentre– de l’illa, el dibuixant del mapa d’en Des-

⁵ Tanmateix, no hi trobam el pont “romà” de Pollença, ni el de sa Coma (s’estret de Valldemossa), ni el des Gorg Blau, ni el de Son Alcaines..., mentre que els tres pontons del camí Vell de Sineu a Petra hi són ben marcats. Qüestió d’informadors?

⁶ Durant el segle XVI coneixem a Sineu el pont de Corbera (sobre el torrent de Vinagrella), el del camí de Muro; dos al camí de Petra (un era el d’en Torelló = sa Bomba). (MULET, ROSSELLÓ I SALOM, 1996: 53-96).

Mapa d'en Despuig	camí	nom actual
<i>T. de San Miguel</i>	Vell de Pollença (vora Sant Miquel)	es Pont
	Ullaró-Son Corró	
	Vell de sa Pobla a Pollença	es pont Gros
<i>Puentes</i>	restinga de s'Albufera	≈ es pont des Anglesos
<i>T. de Bujer</i>	Vell d'Inca a Campanet	≈ es pont d'en Lle(v)ó
<i>T. de Sansellas</i>	Consell-Binissalem (prop de sa Cabana)	
<i>T. de Judi</i>	Vell de Sineu (torrent de Pina)	es Pont
	Algaida-Montuïri (es Revolt)	es Pont
<i>T. de Banderola</i>	Sineu-Petra (torrent de ses Fotges)	
	Sineu-Petra (es Torentons)	
	Sineu-Petra (torrent de Son Vent)	sa Bomba
	Sineu-Sant Joan (Son Niell)	es pont de sa Llova
<i>T. de Caga-Bou</i>	Camí de Petra (SW del poble)	
	Camí de Petra (N del poble)	
<i>T. ne Borja</i>	Son Doblons-ses Pastores	
	es Molí Draper	
	Petra-Manacor (Termenor)	es pont des Gats
	Vilafranca-Manacor	es pont des Caperó
	Sant Joan-Vilafranca (Son Burixó)	es molí d'Aigua
	Montuïri-Vilafranca (sa Penya/es Cremat)	
	Porreres-Vilafranca (Sant Martí)	
	Felanix-Petra (Son Vaquer-Can Not)	
<i>T. Millac</i>	Artà-Capdepera	es Pont
	Artà-Sant Llorenç (ses Mortes)	
[torrent des Jueus]	camí de Son Verí	
[torrent Gros]	camí de Sóller (Hostal/Son Bibiloni)	
	camí Vell de Bunyola (s'Hostalet)	
	camí d'Inca (confluència)	es Pont d'Inca
	camí Fondo (ses Satgeties)	
	camí litoral (Coll d'en Rabassa W)	Son Perera
	Son Torrella-Son Credo	
	camí de Valldemossa (s'Esgleieta)	
[torrent de Bàrbara]	la Soledat	
	camí de Valldemossa (Son Tugores)	
	camí de Valldemossa (Son Bessó/Son Espases)	
<i>Riera</i>	vora muralla	es pont de Santa Catalina

Quadre. Torrents i Ponts.

puig o, més tost el gravador, va tenir una badada: connectar la part alta del torrent de *Caga-bou* (torrent de Petra) amb un tributari del torrent de *Banderola* (de Montblanc o Binicalbell). Tot l'embolic s'esdevé al triangle entre Sineu, Petra i Sant Joan i a la vora meridional del camí que enllaça els dos primers pobles.⁷ He notat més amunt els ponts o ponterrons que fiten aquest camí: un revolt del torrent de ses Fotges, que s'alimenta dels

⁷ Comprovat el triangle al·ludit, hom pot veure que s'ha escurçat la distància entre Sineu i Petra, mentre que s'ha allargat la de Petra-Sant Joan (9 %) i Sant Joan-Sineu (6 %). Això pot haver influït una mica en la qüestió que he tractat.

albellons de Son Vallfogó, i l'immediat del torrent de Son Vent (o Son Riutort) podrien explicar la confusió del mapista.⁸ Altrament es tracta d'un terreny de mal drenatge on les torrentades solen entretenir-se. El 1940 –any més o menys–, al pont de sa Llova la revinguda se'n dugué un petit autobús; crec recordar que hi hagué un mort.

Tot el que ha estat dit no justifica l'errada. El mapista fa passar per la part de llevant del puig de Sant Nofre un torrentet que vendria a nàixer on és ara el pont de sa Picardia⁹ i abocaria as Camp Pla de sa Torre de Montornès per connectar amb el torrent de *Banderola* o Montblanc. La parcel·lació de 1860-1870 el va anul·lar. El llinar entre el torrent de *Caga-bou* o de Petra a Son Baró es troba a 140 m d'altitud, mentre que el naixement del còrrec "connectat" és a 98 m. La "captura" implicaria un salt de 42 m, que a hores d'ara facilitarien les enormes graveres immediates.

BIBLIOGRAFIA

- BAER, Werner-F. (2009) *La imatge cartogràfica de l'illa de Mallorca (segles XVI i XVII): un estudi comparatiu*. Palma, Consell de Mallorca. 434 pp.
- GINARD, Antoni (2009) Antoni Despuig i Dameto, el mapa de Mallorca (1784-1785) i la Societat d'Amics del País. *Cuadernos de Geografía*, 86: 241-260.
- GRIMALT, Miquel (1992) *Geografía del risc a Mallorca. Les inundacions*. Palma, Institut d'Estudis Baleàrics.
- MULET, Bartomeu; ROSSELLÓ VAQUER, Ramon i SALOM, Josep (1996) *Sineu aixeca una nova església. Segle XVI*. Sineu, Ajuntament de Sineu. 527 pp.
- ROBLEDO, Pedro Agustín (2005) *Los paleocolapsos kársticos en las plataformas carbonatadas del Mioceno superior de Mallorca* [tesi doctoral]. Palma, Universitat de les Illes Balears. 305 pp.
- ROSELLÓ I VERGER, Vicenç M. (2004) *Toponímia, geografia i cartografia*. València, Universitat de València. 403 pp.
- ROSELLÓ VERGER, Vicenç M. (2007) El mapa de l'illa de Mallorca de J. Landaeta (1736). *Lluc*, 860: 34-39.
- ROSELLÓ I VERGER, Vicenç M. (2008) *Cartografia històrica dels Països Catalans*. València, Publicacions de la Universitat de València – Institut d'Estudis Catalans. 402 pp.

⁸ Encara un altre detall podria servir de desgreuge. El tronc del col·lector, torrent de *Banderola*, forma part de la planxa del NE, mentre l'embull que comentam roman a la planxa del SE que podia haver burinat un altre gravador.

⁹ Pas superior del ferrocarril sobre la carretera vella Sineu-Petra (Ma-3301).